

Osmanlı Dönemi'nde Ardanuç Darphanesinde Basılan Nadir Sikke Örnekleri Rare Examples Of Coins Minted In The Ardanuç Mint In The Ottoman Period

Dr. Öğr. Üyesi Osman Aytekin¹

Öz

Ardanuç, günümüzde Artvin iline bağlı bir ilçedir. Tarihsel geçmişi İlk çağlara kadar giden Ardanuç Kalesi (Gevhernik / Adakale), Ortaçağ ve Osmanlı Dönemi'nde yörenin en önde gelen idari merkezlerinden birisi olmuştur. Makalenin konusunu, Ardanuç ilçesinde Osmanlı Dönemi'nde "Ardanuç" adıyla basılan sikke örneklerini içermektedir. Ardanuç darphanesinde, 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman zamanından başlayarak 19. yüzyıl ortalarına kadar kısıtlı ve kesintili olarak sikkelerin darp edildikleri anlaşılmaktadır. Ancak günümüze, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Mahmud'a ait üç tanesi altın geri kalanı gümüş akçe olmak üzere toplam 36 sikke örneğine ulaşılabilmektedir. Ardanuç darphanesinde basılan bu nadir sikkelerin ekseriyeti yabancı koleksiyonerlerde ve müzelerde yer aldıkları anlaşılmaktadır. Çok az bir Bölümü de Türkiye'de buldukları bilirse de, Gümüşhane ili ile Ardanuç ilçesine bağlı Gümüşhane köyünün ad benzerliğinden dolayı karıştırılabildiği görülmektedir. Bu sikkelerin, Ardanuç ilçesinin bir köyü olan Gümüşhane köyündeki maden yataklarından elde edildiği Osmanlı arşiv belgelerinden öğrenilebilmektedir. Araştırmanın amacı olarak, bugüne kadar derli toplu Ardanuç darphane sikkeleri içeren herhangi bir yayına ulaşılamamış olmasıdır. Yazar tarafından T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izinleri ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi adına Artvin ve ilçelerinde yapılan Yüzeysel Araştırmaları (1998-2019) sayesinde, Gümüşhane köyünün maden yatakları/galerileri ile üretimin yapıldığını doğrulayan sahanın belirlenmesinden sonra buraya ait sikkelerin tümü tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonrasında, mevcut sikkelerin katalog çalışmaları tamamlanarak okunabilecek durumda olan sikkeler Osmanlıca ile birlikte tanımlanmaya çalışılmıştır. Makale; özgün olduğu gibi içerik açısından da alanında ilk olma özelliğini taşımaktadır. İleri aşamada, Ardanuç darphanesi ile ilgili daha somut verilere ulaşabilme ümidini taşıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Ardanuç Darphanesi, Osmanlı, Gümüşhane Köyü, Darphane, Sikke

JEL Kodları : Z0, Z1, Z11

Abstract

Ardanuç is a district of Artvin province today. Ardanuç Castle (Gevhernik / Adakale), whose historical past goes back to the first ages, became one of the most prominent administrative centers of the region in the Middle Ages and Ottoman periods. The subject of our article includes examples of coins minted under the name "Ardanuç" in the Ottoman period in Ardanuç district. It is understood that coins were minted in the Ardanuç mint on a limited and intermittent basis, starting from the time of Suleiman the Magnificent in the 16th century, until the middle of the 19th century. However, to the present day, Suleiman the Magnificent, II. Selim and III. Mahmud could be reached. A total of 36 coins, three of which were gold and the rest were silver coins, belonging to Mahmud could be reached. It is understood that the majority of these rare coins minted in the Ardanuç mint are in foreign collectors and museums. Although it is known that very few of them are in our country, it is seen that Gümüşhane province and Gümüşhane village in Ardanuç district can be confused due to the similarity of names. It can be learned from Ottoman archive documents that these coins were obtained from the mineral deposits in Gümüşhane village, a village of Ardanuç district. For the purpose of our research, no publications containing compact Ardanuç minted coins have been found so far. By us, T.C. Thanks to the Surveys (1998-2019) we conducted in Artvin and its districts on behalf of Van Yüzüncü Yıl University with the permission of the Ministry of Culture and Tourism, after the determination of the area confirming the production with the mineral deposits/galleries of Gümüşhane village, all the coins belonging to this place were tried to be determined. Afterwards, the catalog studies of the existing coins were completed and the coins that could be read were tried to be defined together with their Ottoman Turkish. Article; As it is original, it also has the feature of being the first in its field in terms of content. In the next stage, we hope to reach more concrete data about the Ardanuç mint.

Keywords: Ardanuç Mint, Ottoman, Gümüşhane Village, Mint, Coin

JEL Codes: Z0, Z1, Z11

¹ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, aytekinosman@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-1145-8290

Giriş

Uzun yıllar Artvin ve ilçelerinde araştırma ve incelemeler yapmamıza rağmen, Ardanuç darphanesine ait oldukça kısıtlı literatür ve sikke örneklerine sahip olduğu görülmektedir. Bunun başlıca nedeni olarak Artvin iline ait müze müdürlüğünün 2021 yılı sonuna kadar kurulamamış olması ve ilde faaliyet gösteren koleksiyonerlerin bulunmayışı ile arkeolojik kazıların yetersizliği gösterilebilir. Bu konudaki ilk yayınlarından biri; Nuri Pere tarafından yayımlanan “*Osmanlı Madeni Paralar*” kitabında II. Selim’e ait bir adet altın sikkeye ve bir adet gümüş akçeye yer verilmiştir (Pere, 1968). Sonrasında, 1985 yılına ait ve Türk Nüvizmatik Derneği Yayınları’ndan çıkan Bülten No. 16 da III. Mehmed’e ait bir adet akçenin varlığı görülmektedir. Yayında, bu akçenin Cüneyt Ölçer Koleksiyonuna ait olduğu belirtilmektedir (Erüreten, 1985). Bu iki yayının ardından, Yapı Kredi Kültür Merkezi’nin “*Sikke Koleksiyonu Sergileri*” başlığı altında 1995 yılında yayımlanan 4. cildinde Ardanuç menşeli ve II. Selim’e ait bir adet altın sikkeye yer verilmiştir. Peşine, S. Sreckovic tarafından 2005 de İngilizce olarak yayımlanan kitabında II. Selim Dönemi’ne ait 9 adet gümüş akçenin tanıtımı yapılmıştır (Sreckovic, 2005). Bu akçelerin farklı koleksiyonlarda yer aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca; M. Anatadze tarafından 2008 yılında Pirosmeni Dergisi’nde Türkçe ve Gürcüce kaleme alınan kısa makalesinde Kanuni Sultan Süleyman’a ait bir gümüş akçe ile II. Selim’e ait bir adet altın sikke ile birlikte Ardanuç darphanesinden de kısaca söz edilmiştir (Anatadze, 2008). Yakın zamandaki yayınlarından biri de; N. Schindel tarafından bunlardan başka; Cengiz Babacan Koleksiyonu’nda Sultan II. Selim’e ait bir adet akçe ile Dr. Hans Wilski Koleksiyonu’nda yer alan Sultan II. Selim’e ait bir adet gümüş sikke dikkat çekmektedir. Bunlara ilaveten; Dr. Atom Damalı tarafından 2011 yılında yayımlanan “*Osmanlı Sikkeleri Tarihi*” Kitabı’nın 3. cildinde Ardanuç’la ilgili kısa bir bilgi verildikten sonra Sultan II. Selim’e ait iki adet altın ve 9 adet gümüş sikke, 4. cildinde ise, III. Mehmed’e ait bir adet gümüş sikkeye yer verilmiştir. Bu arada, 2015 yılında TÜBA tarafından yayımlanmış olan “*Beçin Definesi*” adlı kitabın her iki cildinde, Ardanuç sikke örneklerinden söz edilmiş ve Beçin kazı buluntuları arasında 3 adet gümüş sikkenin III. Mehmed dönemine ait olduğu belirtilmiş olsa da, II. cildin Levha: 55 de yer verilen bu üç sikkede Ardanuç ibaresi tarafımızca okunamamış olduğundan burada fotoğraf ve bilgilerine şu aşamada yer verilmemiştir. Yine, 2017/VI tarihli ‘Stephen Albüm’de bir adet II. Selim’e ait sikke görülmektedir. 2019 yılında İngilizce olarak yayımlanan ve III. Mehmed dönemi Ardanuç’a ait bir adet sikke ile ilişkindir. Tarafımızca ancak yukarıda yer verilen yayımlara ulaşılabilmıştır. Gelecek zamanlarda daha detaylı araştırma yapılabilirse, sözünü ettiğimiz sikke örneklerinin artması beklenmektedir.

Ardanuç darplı sikke örneklerinden en ilginç buluntu, 2003 tarihli ve No:176 sayılı “*Oriental Numismatic Society Newsletter*” dergisinde yayımlanan ve günümüzde Almanya-Tübingen University müze koleksiyonunda bulunduğu anlaşılan Safevi (Safavid) dönemine ait bir adet gümüş sikkenin varlığıdır (Hamidi, 2003).

Ardanuç’un tarihi coğrafyasına ilişkin olarak, Artvin iline bağlı ilçelerden biri olan ve il merkezine 39 km uzaklıkta bulunan ilçede, 49 köy ve bir merkez mahalleden oluşmaktadır. 989.000 m² yüzölçümlü ilçe merkezi, 500 m rakımda, Ardanuç Deresi’nin sol kıyısında düzlük bir sahada yoğunlaşmıştır. 2020 yılı verilerine göre 11.344 kişinin yaşadığı ilçe toprakları, Artvin Merkez ve Şavşat ilçeleriyle Erzurum ve Ardahan illeriyle çevrelenmiştir. Tarihi Batum-Ardahan yolu güzergâhında bulunan ilçenin; Artvin Merkez ilçesi dışında Şavşat ilçesi,

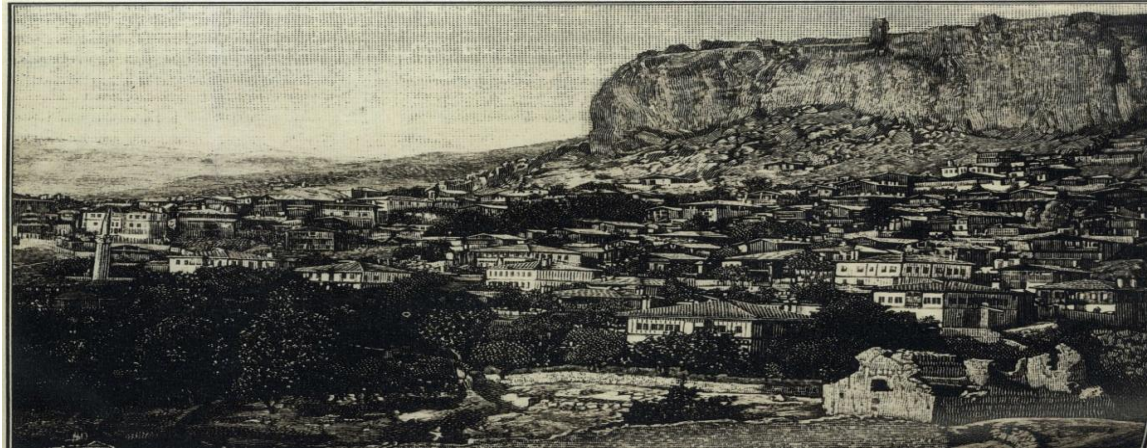
Ardahan ili ve Erzurum-Olur ilçesi ile doğrudan karayolu bağlantıları bulunmaktadır. Geçmiş İlk Çağlara kadar giden Ardanuç, özellikle Orta Çağ döneminde Hıristiyan Bagratlıların (Tao-Klarceti) krallık merkezi oluşuyla dikkat çekmiştir (Aytekin 2021; Kudava-Saitidze 2018).

Büyük Selçuklular tarafından 11. yüzyılın ilk yarısında yörenin fethine yönelik başlatılan Türk-İslam akınları, 12. yüzyılda Saltuklularca sonuçlandırılmaya çalışılmışsa da ancak Anadolu Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad (1220-1237) zamanında, Artvin'in bir bölümüne hâkimiyet kurulabildiği ve buna paralel olarak Gürcü kökenli yönetimlerin yöredeki siyasi etkinliklerinin azaldığı görülmektedir. Çok geçmeden Moğol istilası yaşanmış ve bölgede Selçukluların yerini İlhanlılar almıştır. Akabinde (1268), Artvin ve çevresinde de İlhanlılara bağlı Çıldır (Samtshe-Saatabego) Atabekleri'nin yönetimi başlamıştır. Bu durum, 14-16. yüzyılları arasında bölgeye egemen olan Karakoyunlular, Timurlu, Akkoyunlular ve Safeviler'in zamanında da bazı aksamalarla devam etmiştir (Brosset, 2003; Tellioğlu, 2009; Şengeliya, 2016; Gümüş, 2000; Ayan, 2009; Mari, 2002: 8-9; Bilgin, 2010; Eğilmez, 2002: 705-712; Kırzioğlu, 2008: 11-12; Özder, 1971; Özdemir, 2002).

Yavuz Sultan Selim'in Trabzon'daki şehzadeligi sırasında Arhavi-Hopa'nın alınmasıyla yörede başlayan Osmanlı egemenliği (1465); Kanuni Sultan Süleyman zamanında artarak sürmüş ve bu dönemde Erzurum Beylerbeyi Dulkadirli Mehmed Han'ın 1537 yılındaki ve Vezir Ahmed Paşa'nın 1549'daki seferlerinin ardından, Erzurum Beylerbeyi İskender Paşa'nın 13 Haziran 1551'de gerçekleştirdiği seferle, Hıristiyan Gürcü Atabeklerin yönetim merkezi durumundaki Ardanuç Kalesi fethedilmiş ve Osmanlı yönetimi kesintisiz olarak 1878'e kadar devam etmiştir. Ardanuç'un Osmanlılar Dönemi'nde Sancak idaresi şeklinde yönetildiği ve 1554 yılında Sancak Beyi Sinan Bey olduğu bilinmektedir. 1563 tarihli vakfiyede, Ardanuç Sancağı Emiri Hasan Bey, Ardanuç Kazası hâkimi ise Mevlana Yahya olduğu görülmektedir. 1558'de Ardanuç (Artanuci) Sancağı; Ardanuç, Tavusker (Olur-Çataksu köyü/mahallesi) ve Cahis (Bu yerleşimin güncel adı belirlenememiştir) olmak üzere üç nahiyeden oluşmaktadır ve 1574'de İşhan (Yusufeli ilçesine ait köy) nahiyesinin de eklendiği görülmektedir. Bu dönemde Ardanuç nahiyeye merkezi "Ribat-ı Ardanuç/ Tsihis Rabati" olarak kaydedilmiştir (Aydın, 1998; Şengelia, 2016; Sezen, 2017; Gümüş, 2000; Yılmaz, 2019).

Fotoğraf 1

Ardanuç – Pazmaveb'den Adakale Gravürü (1900)

Kaynak: (Gravürlerle Türkiye, IV, 87).

Ardanoç (آردانوچ) 1551-1574 yılları arasında Erzurum Eyaletine bağlı sancak, 1574-1588 yılları arasında Çıldır (Ahıska) Eyaletine bağlı sancak, 1632-1641 yılları arasında Kars Eyaletine bağlı sancak, 1717-1777 yılları arasında Çıldır Eyaletine bağlı sancak, 1828-1865 yılları arasında Çıldır Sancağı (Erzurum-Oltu İlçesi) Erzurum Eyaletine bağlı kaza, 1866-1878 Erzurum Vilayetine bağlı kaza, 1878-1918 yılları arasında Çarlık Rusyası yönetiminde kaza (uçastok), 1921-1924 yılları arasında Artvin Sancağına bağlı nahiye, 1924-1945 yılları arasında Artvin İline bağlı nahiye iken, 1945 yılında ve 4769 sayılı kararlar ile Artvin İline bağlı kaza/ilçe durumuna getirilmiştir ve bu durumunu hâlihazırda da korumaktadır. 1949 da Tütünlü, 1949 da Adakale, 1952 yılı sonrasında da başlayarak kurum binaları yapıldıkça bugünkü Meydanlar Mevkii'ne taşınmıştır (Taşkın-Kaya, 2019; Bayram, 2005 ; Sezen, 2017).

3 Mart 1878'de Rusya ile imzalanan Ayastefanos Antlaşması'na göre; Batum, Kars ve Ardahan savaş tazminatı olarak Ruslara verilince, Batum Sancağı'na bağlı bir kaza olan Artvin Merkez (Oruçlu köyü sınır olmak üzere) ve Hopa-Kemalpaşa İlçesi ile Borçka, Murgul, Ardanoç ve Şavşat ilçeleri Rus yönetimine geçmiştir. 13 Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması ile de herhangi bir değişiklik olmamıştır. Ruslar, işgal ettikleri Lazistan Sancağı'nda, yöneticisine Naçalnik denen Batum Oblastını (Vilayet) kurmuşlardır. 8 Şubat 1879 tarihinde İstanbul'da imzalanan nihai antlaşmanın 7. maddesine göre; burada yaşayan Müslüman halka, istemeleri durumunda üç sene içerisinde Osmanlı topraklarına göç edebilme imkânı sağlanmıştır (Badem, 2018; Ertem, 1985; Yucetürk, 2020). Bu süreçte, yöreden Osmanlı topraklarına önemli göçler olmuştur.

Fotoğraf 2

Yermakov'dan Tarihi Ardanoç Kenti – Adakale (1882/1888)

Kaynak: Gürcistan Ulusal Müze Arşivi

I. Dünya Savaşı sırasında Artvin ve ilçelerinin geri alınmasına yönelik girişimler (1915) Ruslar tarafından şiddetle bastırılmış ve kalıcı bir sonuç alınamamıştır. Bolşevik İhtilalı nedeniyle Aralık 1917'de Rusların işgal ettikleri Elviye-i Selâse topraklarından çekilmeye başlaması ve ardından 3 Mart 1918'de Sovyetler Birliği ile imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması gereğince, Osmanlı-Rus sınırının 1877 yılı öncesindeki duruma dönmüş olması, Artvin'in tekrar Osmanlı toprakları içerisinde yer almasını sağlamıştır. Bu arada, 12 Haziran 1918'de gerçekleştirilen Elviye-i Selâse'nin anavatana ilhakını amaçlayan halk oylamasında, yöre halkının ezici bir çoğunlukla Osmanlı lehine destek verdiği görülmektedir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi gereğince Anadolu toprakları işgal edilmeye başlanmış, bu durumu kabul etmeyen Türk Milleti, İstiklal Harbini başlatmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Ermenistan

Demokratik Cumhuriyeti arasında 3 Aralık 1920'de başlayan görüşmeler, Rusya Sovyet Federatif Cumhuriyeti ile Türkiye Büyük Millet Meclisi arasında 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ile devam etmiştir. O dönemde Rusya'ya bağlı Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan Cumhuriyetleriyle Kazım Karabekir Paşa'nın temsil ettiği TBMM Hükümeti arasında 13 Ekim 1921'de imzalan Kars Antlaşması ile nihayet bulmuş ve günümüzdeki Türkiye-Gürcistan ve Ermenistan arasındaki kara sınırı oluşmuştur (Dayı, 2002; Sarı, 2014; Denker, 2006; Özkan, 2010; Özdemir, 2002; Safi, 2008; Çapa, 2012).

1. Sikke Tanımı ve Gelişimi

Sikke; Grekçe “*nomos*” sözcüğünden türetilmiş Arapça bir kelime olup, önceden ağırlığı belirlenmiş, kendisini darb edip tedavüle çıkararak, istendiğinde yeniden geri almayı taahhüt eden devletin, hükümdarın ya da resmî otoritenin simge veya yazısının yer aldığı yuvarlak ufak metal parçası olarak tanımlanmaktadır (Tekin, 2009).

İnsanlığın yerleşik hayata geçiş dönemi olarak kabul edilen Neolitik dönemle birlikte (İÖ 12.000-5.000) değiş-tokuş yani takas (trampa/barter) yöntemiyle başlayan ticari faaliyetler, İÖ 7. yüzyılın ortalarında Anadolu'da bir uygarlık olan Lidyalıların madeni para/sikke darp etmeleri sayesinde ticarete büyük kolaylıklar sağlanmıştır. Özellikle küçük boyutlarda olan ilkin elektron sonrasında bronz sikke örnekleri, İonia (Ege) bölgesindeki kent devletlerinde şekillendikleri anlaşılmaktadır (Tekin, 1998). Zamanla bütün devletler sikke basmış, kâğıt paraların kullanımına başlandığı 17. yüzyıl sonrasında da madeni paraların basımına devam edilmiştir. Dünya ve ülkemiz müze ve koleksiyonerlerin envanterlerinde çok sayıda sikke örnekleri bulunmaktadır.

1.1. Osmanlı Dönemi Sikke Geleneği ve Darphaneleri

İslami geleneğin doğrultusunda Osmanlılar da, hutbe okutmak ve sikke bastırarak devletin bağımsızlık nişanesi olarak görülmüştür. Kendinden önceki devletlerin sikke örneklerinden geliştirilen Osmanlı sikke geleneği, ilk olarak Osman Bey (1299-1324) zamanında basıldığı, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan gümüş sikke örneği ve diğer buluntularla doğrulanmıştır (Yılmaz, 2019). Fatih Sultan Mehmed Han'a gelinceye kadar Osmanlı devletinde altın sikke darbi yapılmamıştır. döneminde ilk altın sikke H. 882/M. 1477-78 yıllarında, İstanbul'da darp edilmiş ve sonraki dönemlerde de sürdürülmüştür. 1299-1922 yılları arasında hüküm süren Osmanlı Devleti'nde; gümüş (akçe), bakır (mangır) ve altın malzemeli, çok farklı darphanelerde sikke basımı gerçekleştirilmiştir (Bayram, 2021).

Osmanlılarda para birimi olarak kullanılan dirhem; Grekçe kökenli 'drahmi' kelimesinden Farsçaya, sonrasında ise Arapçaya geçmiş ağırlık ölçü birimidir. Darphane ismi, Arapça 'darp' ile Farsça 'hane' kelimelerinin birleşimi ile elde edilmiş bir terim olup, para basılan yer anlamına gelmektedir. Osmanlı dönemi darphanelerinin işleyişi hakkında yeterli literatüre sahip değiliz. İlk zamanlardaki darphanelerin basit binalara sahip olduğu düşünülmektedir. Osmanlı dönemi sikke üretim teknikleri üç başlık altında incelenebilir (Damalı, 2010a);

1. 1299- 1685 yılları arasında: El çekici ile,
2. 1685- 1844 yılları arasında: Mekanik presler ile,
3. 1844- 1920 yılları arasında: Sarkaç usulü otomatik sikke presleri ile yapılmıştır.

Basit düzenlenen ilk darphanelerde sikke darbı; ısıtılan metalin, iki kalıbın arasına yerleştirilip üstündeki kalıba çekiçle vurulmasıyla oluşturulmuştur. Bu işlem sonrasında alt ve üst kalıpların üzerindeki yazılar ve desenler, sikkenin her iki yüzüne de geçmişti sağlanıyordu. 17. yüzyıla kadar insan gücüyle yapılan sikke darbında kalıp, örs, ocak, tartı, maşa, çekiç gibi basit malzemeler kullanılmıştır. Darphanelere sikke üretimi için kıymetli madenler değişik kaynaklardan sağlandığı bilinmektedir. Bu kaynaklar (Damalı I, 2010);

- Madenlerden üretilen,
- Eski sikkelerin eritilmesinden,
- Yabancı sikkelerin eritilmesinden,
- Kıymetli madenlerden yapılmış eşya ve mücevherlerin eritilmesi olarak belirlenmektedir.

Osmanlı Devletine ait darphaneler 'Darphane Emini'nin sorumluluğunda bulunmaktadır. Darphane emini yardımcısına 'Kethüda', altın ve gümüş ayarını belirleyene 'Çeşnici', sikkeyi basan amire 'Sikkezenbaşı' ve darphaneye getirilen madenleri kayıt altına alan kişiye de 'Simsar' denmiştir (Damalı, 2010a).

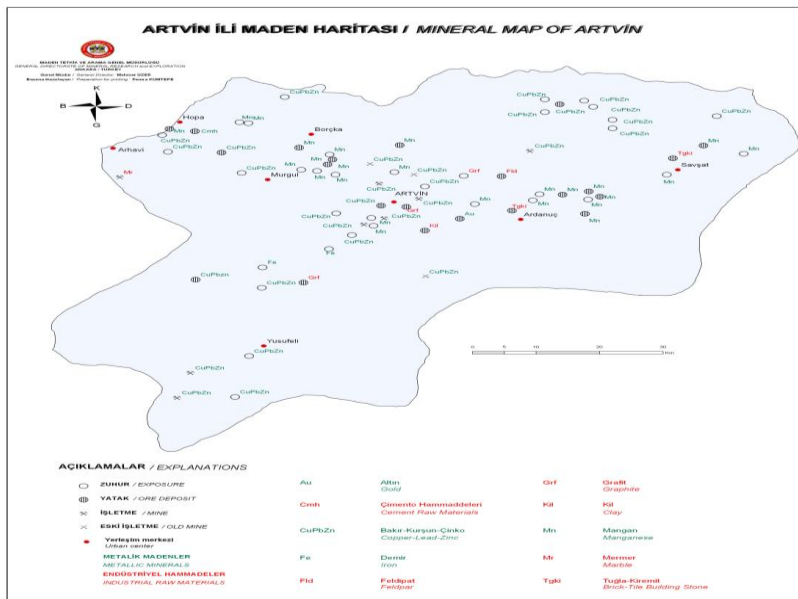
Osmanlı Devleti, Osman Beyin nadir sikkelerinden sonra Orhan Bey zamanında Bursa darplı akçelerin ardından; başta İstanbul (Kostantiniye/İslambol) olmak üzere, Anadolu topraklarının çeşitli illerinde ve fethettiği yabancı ülkelerde toplam 126 adet darphaneye sahip olduğu ve bu darphanelerden birinin de Ardanuç/Ardanuç (Ardanuç) olduğu görülmektedir (Damalı II, 2014). Ardanuç darplı sikkeler; Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim ve Sultan III. Mehmed dönemlerine ait gümüş ve altın sikke örneklerinden oluşmaktadır.

1.2. Ardanuç Darphanesi ve Sikke Örnekleri

Artvin ve ilçelerinde zengin maden yataklarının bulunduğu tarihsel olarak ve günümüzde ise MTA tarafından belirlenmiş bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de, Ardanuç ilçesine bağlı Gümüşhane köyündeki maden yataklarında Tenör : % 0.3 Cu, 41 ppm Au Rezerv: 30.000.000 ton jeolojik rezerv belirlenmiştir.

Fotoğraf 3

Artvin İli Maden Haritası

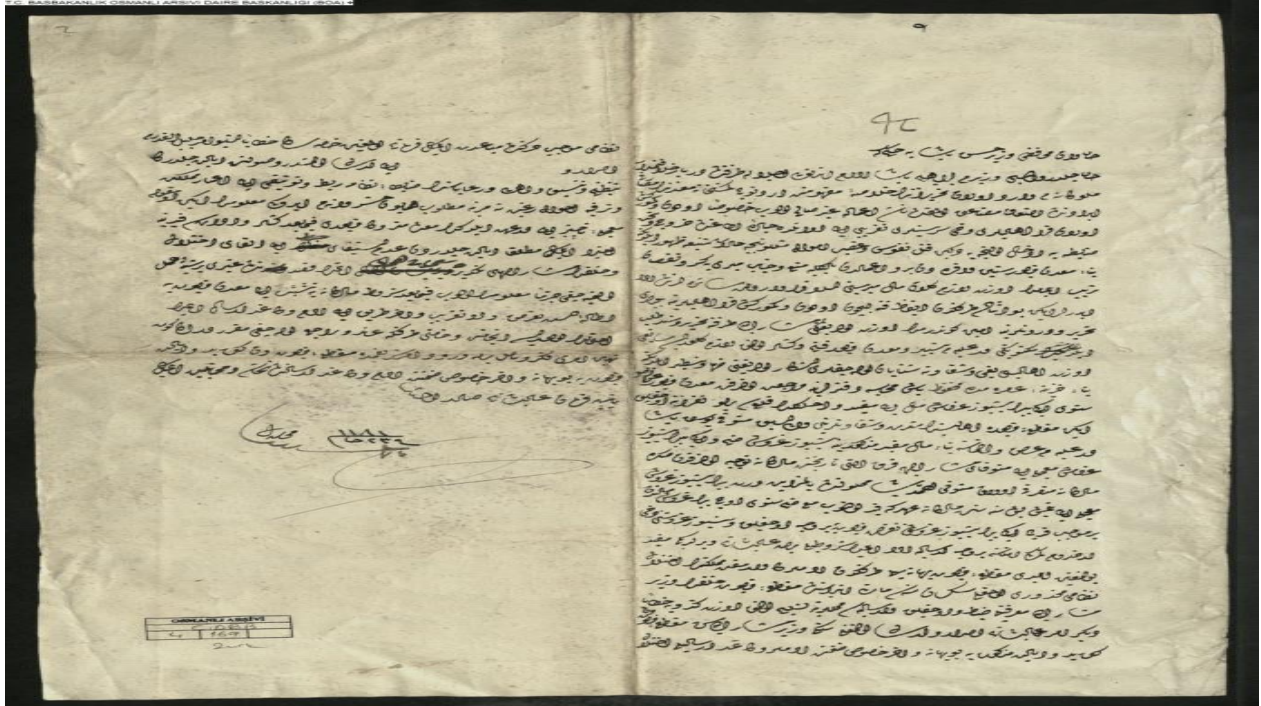
Kaynak: MTA Genel Müdürlüğü, (2005-2014).

Gümüşhane Köyü, Ardanuç ilçe merkezine 16 km uzaklıkta bulunmaktadır. İlk olarak 1574 tarihli Defter-i Mufassal-i Vilayeti Gürcistan adlı yayında ve sonraki arşiv belgelerinde köyün adının günümüze kadar hiç değişim göstermeden gelmiş olması ile dikkat çekmektedir. Ortaçağ dönemine ait Şagora/Şogora mevkiinde bir kilise kalıntısı bulunmaktadır (Bayram, 2005). Köyün Ortaçağ dönemindeki adını tespit etmek mümkün olmamıştır. 1595 Osmanlı kaydında köyde 69 hanenin var olduğu görülmektedir (Pağava vd, 2016; Şengelia, 2016; Taşkın-Kaya, 2019). 2022 kayıtlarına göre ise, köyde toplam 72 kişi yaşadığı görülmektedir (nufusune.com/3852-artvin-ardanuc-gumushane-koy-nufusu).

Ardanuç Darphane binasının Gümüşhane Köyü'nde mi yoksa Ardanuç Kalesi içerisinde mi olduğu bilinmemektedir. Öncesi hakkında herhangi bir bilginin olmadığı, Kanuni Sultan Süleyman zamanında üretime geçildiği anlaşılan Ardanuç Darphanesi'nin tam olarak ne zaman kapandığı da bilinmemektedir. Osmanlı arşiv belgelerinde; H.984/M.1576-1577 yılına ait ve bunun dışındaki fermanlarda Ardanuç'ta altın ve gümüş sikke üretiminin darphanesinde yapıldığı bilinmektedir (Sahillioğlu, 1989). Yine bir fermanla, Ardanuç'taki maden üretiminin zarar ettiği gerekçesi ile 19. yüzyılın ortalarından sonra terk edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 4

Ferman (H.1281/M.1864)

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (C.DRB.00004.00169.001).

Hatta 17. yüzyılın ilk yarısında geçici olarak bölgeye egemen olan Safevilerin de burada sikke darp ettiği konusunda bilgiler bulunmaktadır (Damalı IV, 2014). Yapılan incelemelerde, köyün eski camisinin bulunduğu Kaleboynu mevkiinin alt tarafını belirleyen İncesu Deresinin kıyısında, Tutalar Mevkiinde Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu anlaşılan küçük boyutlu, taş malzemeden yapılmış ve çatısında fener şeklinde açıklığı bulunan yapı kalıntısı tespit edilmiştir.

Fotoğraf 5

Osmanlı Dönemi'nden Kalma Yapı Kalıntısı

Kaynak: Aytekin, (2021).

Yapı kalıntısı çevresinde de, yoğun maden cüruflarına rastlamak mümkündür. Bu mevkinin çevresindeki dik kayalıklarda, çok sayıda galeri çukurları dikkat çekmektedir.

Fotoğraf 6

Osmanlı Dönemine Ait Maden Galerilerinden Biri

Kaynak: Aytekin, (2021).

Ayrıca, bu yapı kalıntısının hemen yanında köy halkı tarafından 1960'lı yıllarda 5-10 yıl zor koşullarda maden cevheri çıkarıldığı zamanlarda betonarme ayırıştırma havuzlarının yapıldığı görülmektedir.

Fotoğraf 7

1960 li Yıllara Ait Cevher Ayırıştırma Havuzları

Kaynak: Aytekin, (2021).

Buradan çıkarılan bakır madeni, hayvanların sırtı ile patika yolla Şurmaklar asma köprüsünden geçirilerek, Murgul'da işlenmek üzere kamyonla yüklendiği, köy sakinlerinden Talat Temel ve köy muhtarı Cafer Solmaz'dan 2021 yılında öğrenilmiştir.

Fotoğraf 8

Gümüş Mağaraları Mevkii, Patika Yol Ağı ile Gümüşhane Köyü Çalışması, 2021

Kaynak: Aytekin, (2021).

Bu çevrede yoğunlaşan maden yataklarının günümüzde de sondaj çalışmaları ile araştırılmasının devam ettiği belirtilmelidir.

2. Sikke Örnekleri

Çeşitli sikke örneklerine ait fotoğraflar ve bilgileri aşağıda verilmiştir.

Fotoğraf 9 Örnek 1 / Ön ve Arka Yüz	Dönemi: Kanûni Dönemi Gümüş Akçe	Tarihi: H.926/M.1519-20 Ağırlığı-Ölçüsü:
		
Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:	
Osmanlıca Yazılışı Transkripsiyonu Anlamı	سلطان سليمان بن سليم خان Sultan Süleyman bin Selim Han Selim Han oğlu Sultan Süleyman	عز نصره ضرب اردانوح سنه ٩٢٦ Azze Nasrûhu duribe Ardanuç sene 926 (M. 1520) Allah aziz yardımıyla galip kılsın 926 senesinde Ardanuç'da darbedildi.

Kaynak: Ahaltsihe Müzesi Koleksiyonu-Gürcistan

Fotoğraf 10 Örnek 2 / Ön ve Arka Yüz	Dönemi: Kanûni Dönemi Gümüş Akçe	Tarihi: H.926/M.1519-20 Ağırlığı-Ölçüsü: 9,59 gr-11,0 mm
		
Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:	
Osmanlıca Yazılışı Transkripsiyonu Anlamı	سلطان سليمان بن سليم خان Sultan Süleyman bin Selim Han Selim Han oğlu Sultan Süleyman	عز نصره ضرب اردانوح سنه ٩٢٦ Azze Nasrûhu duribe Ardanuç sene 926 (M. 1520) Allah aziz yardımıyla galip kılsın 926 senesinde Ardanuç'da darbedildi

Kaynak: Tubingen Üniversitesi İslami Nüvizmatik Müzesi / DE10D3 (Damalı)

Fotoğraf 11 Örnek 3 / Ön ve Arka Yüz	Dönemi: Kanûni Dönemi Gümüş Akçe	Tarihi: H.926/M.1519-20 Ağırlığı-Ölçüsü: 0,61 gr-12,0 mm
		
Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:	
Osmanlıca Yazılışı Transkripsiyonu Anlamı	سلطان سليمان بن سليم خان Sultan Süleyman bin Selim Han Selim Han oğlu Sultan Süleyman	عز نصره ضرب اردانوح سنه ٩٢٦ Azze Nasrûhu duribe Ardanuç sene 926 (M. 1520) Allah aziz yardımıyla galip kılsın 926 senesinde Ardanuç'da darbedildi.

Kaynak: Zeno.ru / 86434

Fotoğraf 12 **Dönemi:** Kanûni Dönemi Gümüş **Tarihi:** H.926/M.1519-20 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,68 gr- mm
Örnek 4 / Ön ve Arka Akçe Yüz

Ön Yüz Okunuşu: **Arka Yüz Okunuşu:**
Osmanlıca **سلطان سليمان بن سليم خان** **عز نصره ضرب اردانوج سنه ٩٢٦**
Yazılışı
Transkripsiyonu Sultan Süleyman bin Selim Han Azze Nasrûhu duribe Ardanuç sene 926 (M. 1520)
Anlamı Selim Han oğlu Sultan Süleyman Allah aziz yardımıyla galip kılsın 926 senesinde Ardanuç'da darbedildi.

Kaynak: Fritz Rudolf Künker

Fotoğraf 13 **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 3,40 gr - 20,0 mm
Örnek 5 / Ön ve Arka Yüz Altın Sikke (Sultani)

Ön Yüz Okunuşu: **Arka Yüz Okunuşu:**
Osmanlıca **سلطان سليم بن سليمان خان عز نصره ضرب اردانوج في سنة ٩٧٤** **ضارب النصر صاحب العز و النصر في البر و البحر**
Yazılışı
Transkripsiyonu Sultan Selim bin Süleyman Han Azze Nasrûhu duribe Ardanuç fi sene 974 Daribü'n Nadri Sahibü'l İzzi ve'n Nasri Fi'l Berri ve'l Bahri
Anlamı Süleyman Han oğlu Sultan Selim. Allah Altın kestiren, izzet sahibi ve Allah'ın yardımıyla karada ve denizde hakim
974 senesinde darbedildi

Kaynak: Yapı Kredi Müzesi Koleksiyonu-İstanbul

Fotoğraf 14 **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 3,50 gr – 20,0 mm
Örnek 6 / Ön ve Arka Yüz Altın Sikke (Sultani)

Ön Yüz Okunuşu: **Arka Yüz Okunuşu:**
Osmanlıca **سلطان سليم بن سليمان خان عز نصره ضرب اردانوج في سنة ٩٧٤** **ضارب النصر صاحب العز و النصر في البر و البحر**
Yazılışı
Transkripsiyonu Sultan Selim bin Süleyman Han Azze Nasrûhu duribe Ardanuç fi sene 974 Daribü'n Nadri Sahibü'l İzzi ve'n Nasri Fi'l Berri ve'l Bahri
Anlamı Süleyman Han oğlu Sultan Selim. Allah Altın kestiren, izzet sahibi ve Allah'ın yardımıyla karada ve denizde hakim
974 senesinde darbedildi

Kaynak: Yapı Kredi Müzesi Koleksiyonu-İstanbul

Fotoğraf 15 Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi Tarihi: H.974/M.1566-67 Ağırlığı-Ölçüsü: 3,40 gr – 19,0 mm
Örnek 7 / Ön ve Arka Yüz Altın Sikke (Sultani)

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سليمان خان عز نصره ضرب اردانوج في سنة ٩٧٤	ضارب النصر صاحب العز و النصر في البر و البحر
Transkripsiyonu	Sultan Selim bin Süleyman Han Azze Nasrûhu duribe Ardanuç fi sene 974	Daribü'n Nadri Sahibü'l İzzi ve'n Nasri Fi'l Berri ve'l Bahri
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim. Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi	Altın kestiren, izzet sahibi ve Allah'ın yardımıyla karada ve denizde hakim

Kaynak: Yapı Kredi Müzesi Koleksiyonu-İstanbul

Fotoğraf 16 Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi Tarihi: H.974/M.1566-67 Ağırlığı-Ölçüsü: 3,41 gr – 20,0 mm
Örnek 8 / Ön ve Arka Yüz Altın Sikke (Sultani)

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سليمان خان عز نصره ضرب اردانوج في سنة ٩٧٤	ضارب النصر صاحب العز و النصر في البر و البحر
Transkripsiyonu	Sultan Selim bin Süleyman Han Azze Nasrûhu duribe Ardanuç fi sene 974	Daribü'n Nadri Sahibü'l İzzi ve'n Nasri Fi'l Berri ve'l Bahri
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim. Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi	Altın kestiren, izzet sahibi ve Allah'ın yardımıyla karada ve denizde hakim

Kaynak: William Sonic Koleksiyonu / 1123 (Damalı)

Fotoğraf 17 Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi Tarihi: H.974/M.1566-67 Ağırlığı-Ölçüsü: 3,41 gr – 20,0 mm
Örnek 9 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Sikke

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايمان خان	عز نصره / ضرب اردانوج سنة ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı		Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Stephen Album Rare Coins - 2015 (Auction-21)

Fotoğraf 18 Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi Tarihi: H.974/M.1566-67 Ağırlığı-Ölçüsü: Örnek 10 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Akçe

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايماں خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Stephen Album Rare Coins-2013 (Action:16).

Fotoğraf 19 Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi Tarihi: H.974/M.1566-67 Ağırlığı-Ölçüsü: 0,57gr – 12,0 mm Örnek 11 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Akçe

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم شاه بن سايماں خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: WNA / 3-122

Fotoğraf 20 Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi Tarihi: H.974/M.1566- Ağırlığı-Ölçüsü: Örnek 12 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Akçe 67

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم شاه بن سايماں خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Slobodan Sreckovic Koleksiyonu ve Arşivi / ARD-09 (Damalı)

Fotoğraf 21 Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi Tarihi: H.974/M.1566-67 Ağırlığı-Ölçüsü:0,60 gr - 12,0 mm
Örnek 13 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Akçe

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم شاه بن سايمان خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç seneye 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Yapı Kredi Bankası Koleksiyonu / CO-3461 (Damalı)

Fotoğraf 22 Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi Tarihi: H.974/M.1566-67 Ağırlığı-Ölçüsü: 0,33 gr-9,0 mm
Örnek 14 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Akçe

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم شاه بن سايمان خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç seneye 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Yapı Kredi Bankası Koleksiyonu / CO-3380 (Damalı)

Fotoğraf 23 Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi Tarihi: H.974/M.1566-67 Ağırlığı-Ölçüsü: 0,53 gr-11,0 mm
Örnek 15 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Akçe

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم شاه بن سايمان خان	خلد ملکه / عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Hullide mülkehu. Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç seneye 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Mülkü daim olsun. Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi.

Kaynak: Yapı Kredi Bankası Koleksiyonu / CO-3386

Fotoğraf 24 **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,57 gr-12,0 mm
Örnek 16 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Akçe

Ön Yüz Okunuşu: **Arka Yüz Okunuşu:**
Osmanlıca Yazılışı سلطان سليم شاه بن سايماں خان عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu Sultan Selim Bin Süleyman Han Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı Süleyman Han oğlu Sultan Selim Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Zoltan Abramov Koleksiyonu / 11451 (Damalı)

Fotoğraf 25 **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,66 gr-11,0 mm
Örnek 17 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Akçe

Ön Yüz Okunuşu: **Arka Yüz Okunuşu:**
Osmanlıca Yazılışı سلطان سليم شاه بن سايماں خان عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu Sultan Selim Bin Süleyman Han Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı Süleyman Han oğlu Sultan Selim Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Slobodan Sreckovic Koleksiyonu ve Arşivi / ARD-06 (Damalı)

Fotoğraf 26 **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,55 gr-12,0 mm
Örnek 18 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Akçe

Ön Yüz Okunuşu: **Arka Yüz Okunuşu:**
Osmanlıca Yazılışı سلطان سليم شاه بن سايماں خان عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu Sultan Selim Bin Süleyman Han Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı Süleyman Han oğlu Sultan Selim Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Zoltan Abramov Koleksiyonu / 11457 (Damalı)

Fotoğraf 27 **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,53 gr-12,0 mm
Örnek 19 / Ön ve Arka Yüz Gümüş Akçe

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايماں خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Yapı Kredi Bankası Koleksiyonu / CO-3382(Damalı)

Örnek 20 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,54 gr-12,0 mm
Gümüş Akçe **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor (S.Sreckovic'den)

GÖRSEL YOK

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايماں خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: S.Sreckovic'in Koleksiyonundan

Örnek 21 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,55 gr-12,0 mm
Gümüş Akçe **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor (S.Sreckovic'den)

GÖRSEL YOK

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايماں خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: S.Sreckovic'in Koleksiyonundan

Örnek 22 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,50 gr-11,0 mm
Gümüş Akçe **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor (S.Sreckovic'den)

GÖRSEL YOK

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايماں خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: S.Sreckovic'in Koleksiyonundan

Örnek 23 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,55 gr-12,0 mm
Gümüş Akçe **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor (S.Sreckovic'den)

GÖRSEL YOK

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايماں خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: S.Sreckovic'in Koleksiyonundan

Örnek 24 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,47 gr-12,0 mm
Gümüş Akçe **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor (S.Sreckovic'den)

GÖRSEL YOK

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايمان خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: S.Sreckovic'in Koleksiyonundan

Örnek 25 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,66 gr-11,0 mm
Gümüş Akçe **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor (S.Sreckovic'den)

GÖRSEL YOK

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايمان خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: S.Sreckovic'in Koleksiyonundan

Örnek 26 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,61 gr-11,0 mm
Gümüş Akçe **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor (S.Sreckovic'den)

GÖRSEL YOK

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايمان خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: S.Sreckovic'in Koleksiyonundan

Örnek 27 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,58 gr-11,0 mm
Gümüş Akçe **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor (S.Sreckovic'den)

GÖRSEL YOK

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايمان خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: S.Sreckovic'in Koleksiyonundan

Örnek 28 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:**
Gümüş Akçe **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor (S.Sreckovic'den)

GÖRSEL YOK

	Ön Yüz Okunuşu:	Arka Yüz Okunuşu:
Osmanlıca Yazılışı	سلطان سليم بن سايمان خان	عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤
Transkripsiyonu	Sultan Selim Bin Süleyman Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı	Süleyman Han oğlu Sultan Selim	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: S.Sreckovic'in Koleksiyonundan

Fotoğraf 28

Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,70 gr-13,0 mm

Örnek 29 / Ön ve Arka Yüz

Gümüş Akçe

Ön Yüz Okunuşu:

Arka Yüz Okunuşu:

Osmanlıca
Yazılışı

سلطان سليم بن سايماں خان

عز عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤

Transkripsiyonu

Sultan Selim Bin Süleyman Han

Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974

Anlamı

Süleyman Han oğlu Sultan Selim

Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Cengiz Babacan Koleksiyonu

Fotoğraf 29

Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,63 gr-13,0 mm

Örnek 30 / Ön ve Arka Yüz

Gümüş Akçe

Bulunduğu Yer: Zeno.ru / 38970

Ön Yüz Okunuşu:

Arka Yüz Okunuşu:

Osmanlıca
Yazılışı

سلطان سليم بن سايماں خان

عز عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤

Transkripsiyonu

Sultan Selim Bin Süleyman Han

Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974

Anlamı

Süleyman Han oğlu Sultan Selim

Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Zeno.ru / 38970

Fotoğraf 30

Dönemi: Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,50 gr-11,0 mm

Örnek 31 / Ön ve Arka Yüz

Gümüş Akçe

Bulunduğu Yer: Zeno.ru / 38970

Ön Yüz Okunuşu:

Arka Yüz Okunuşu:

Osmanlıca
Yazılışı

سلطان سليم بن سايماں خان

عز عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤

Transkripsiyonu

Sultan Selim Bin Süleyman Han

Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974

Anlamı

Süleyman Han oğlu Sultan Selim

Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Zeno.ru / 330550

Fotoğraf 31 **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,50 gr- mm
Örnek 32 / Ön ve Arka Yüz **Gümüş Akçe** **Bulunduğu Yer:** Zeno.ru / 38970

Ön Yüz Okunuşu: **Arka Yüz Okunuşu:**
Osmanlıca **سلطان سليم بن سايماں خان** **عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤**
Yazılışı
Transkripsiyonu Sultan Selim Bin Süleyman Han Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı Süleyman Han oğlu Sultan Selim Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Zeno.ru / 207991

Fotoğraf 32 **Dönemi:** Sultan II. Selim Dönemi **Tarihi:** H.974/M.1566-67 **Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,68 gr-11,5 mm
Örnek 33 / Ön ve Arka Yüz **Gümüş Akçe** **Bulunduğu Yer:** Zeno.ru / 38970

Ön Yüz Okunuşu: **Arka Yüz Okunuşu:**
Osmanlıca **سلطان سليم بن سايماں خان** **عز نصره / ضرب اردنوج سنه ٩٧٤**
Yazılışı
Transkripsiyonu Sultan Selim Bin Süleyman Han Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 974
Anlamı Süleyman Han oğlu Sultan Selim Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 974 senesinde darbedildi

Kaynak: Zeno.ru / 254520

Fotoğraf 33 **Dönemi:** Sultan III. Mehmed Dönemi **Tarihi:** H.1003/M.1594-**Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,18 gr-8,0 mm
Örnek 34 / Ön ve Arka Yüz **Gümüş Akçe** **Bulunduğu Yer:** Cüneyt Ölçer Koleksiyonun

Ön Yüz Okunuşu: **Arka Yüz Okunuşu:**
Osmanlıca **سلطان محمد بن مراد خان** **عز نصره / ضرب اردنوج ١٠٠٣**
Yazılışı
Transkripsiyonu Sultan Mehmed bin Murad Han Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 1003
Anlamı Murad Han oğlu Sultan Mehmed Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 1003'de darbedildi

Kaynak: Cüneyt Ölçer Koleksiyonun

Fotoğraf 34 **Dönemi:** Sultan III. Mehmed **Tarihi:** H.1003/M.1594-**Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,22 gr-10,5 mm
Örnek 35 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi** Gümüş Akçe 95
Bulunduğu Yer: Zoltan Abramov Koleksiyonu / 1321 (Damalı)

Ön Yüz Okunuşu:

Arka Yüz Okunuşu:

Osmanlıca Yazılışı	سلطان محمد بن مراد خان	عز نصره / ضرب اردنوج ۱۰۰۳
Transkripsiyonu	Sultan Mehmed bin Murad Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 1003
Anlamı	Murad Han oğlu Sultan Mehmed	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 1003'de darbedildi

Kaynak: Zoltan Abramov Koleksiyonu / 1321 (Damalı)

Fotoğraf 35 **Dönemi:** Sultan III. Mehmed **Tarihi:** H.1003/M.1594-**Ağırlığı-Ölçüsü:** 0,17 gr - 13 mm
Örnek 36 / Ön ve Arka Yüz **Dönemi** Gümüş Akçe 95
Bulunduğu Yer: Beçin Kalesi Kazı Buluntusu

Ön Yüz Okunuşu:

Arka Yüz Okunuşu:

Osmanlıca Yazılışı	سلطان محمد بن مراد خان	عز نصره / ضرب اردنوج ۱۰۰۳
Transkripsiyonu	Sultan Mehmed bin Murad Han	Azze Nasrûhu. Duribe Ardanuç sene 1003
Anlamı	Murad Han oğlu Sultan Mehmed	Allah aziz yardımıyla galip kılsın. Ardanuç'da 1003'de darbedildi

Kaynak: Beçin Kalesi Kazı Buluntusu

Değerlendirme ve Sonuç

Ardanuç darphanesinden çıkan sikkelere ilişkin bu kapsamlı makalede; yurt içi ve yurt dışında oldukları anlaşılan 36 adet sikke incelenmiş ve bunların tanıtımı yapılmıştır. İncelenen sikkelere ilişkin genel bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 1

Makale Kapsamında İncelenen Sikkeler

	Kanuni Sultan Süleyman	Sultan II. Selim	III. Mehmed	TOPLAM
Altın (Sultani)	-	3	-	3
Gümüş (Akçe)	5	25	3	33
TOPLAM	5	28	3	36

Tablo 1'den de görüleceği üzere, incelenen sikkelerden 5'i Kanuni Sultan Süleyman, 28'i Sultan II. Selim, 3'ü ise III. Mehmed Dönemi'ne aittir. İncelenen sikkelerden yalnızca 3'ü altındır (sultani) ve II. Sultan Selim dönemine aittir. Geri kalan 33 sikke ise gümüşdür (akçe). Altın sikkeler 3.40 gr-3.50 gr arasında ağırlığa ve 19.0 mm-20.0 mm arasında ölçülere; gümüş akçeler ise 0.33 gr-3.41 gr arasında ağırlığa ve 8.0 mm-20.0 mm arasında ölçülere sahiptirler. Daha yoğun bir araştırma ile Ardanuç'ta basılan sikke örneklerinin sayısının artması muhtemeldir.

II. Selim Dönemi'nde Ardanuç darphanesindeki sikkelerin 1566-1567 yılları arasında tahta çıkışının başlangıcında üretildiği anlaşılmaktadır.

Makalenin içeriğinde yer alan örnek 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27 ve 28 no.lu sikkelerin ne yazık ki fotoğraflarına ulaşamamıştır. Konun bütünlüğünü oluşturmak amacıyla bu sikkelere de yazıda yer verilmiştir.

Bu makalede sadece varlığından haberdar olduğumuz ve günümüzde Almanya Tübingen Üniversitesi'nin müze koleksiyonunda yer aldığı belirlenen Ardanuç darplı ve H. 1043/M.1633 tarihli Safevilere ait olduğu belirtilen bir adet akçeden de söz etmek gerekmektedir (Goron, 2003). Bu akçenin fotoğrafı ve özgün bilgilerine ulaşamadığından dolayı detaylı tanımı için gelecek araştırmalarımıza bırakılmıştır.

Hâlihazırda yürürlükte olan, 1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 23. maddesi a bendine göre; *“Osmanlı Padişahlarından Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat ve Vahidettin ve aynı çağdaki sikkeler, bu Kanuna göre tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabilirler. Bu madde kararına girmeyen sikkeler bu Kanunun genel hükümlerine tabidir”*. Dolayısıyla, makale kapsamında incelenen Ardanuç darplı tüm sikkelerin, bu kanun hükmüne göre korunması gerekli taşınır kültür varlığı niteliğinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu durumda, Kanunun ilgili maddeleri gereği Ardanuç'a ait sikkelerin yurt içerisinde yetkisiz olarak alım satımı ve yurt dışına çıkarılmaları yasak kapsamında bulunmaktadır. Bu arada, sözünü ettiğimiz sikkelerin yurt dışına ne zaman ve hangi yollarla çıkarıldığı konusu merak uyandırmaya devam etmektedir.

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi adına başkanlığımdaki ekipçe, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izni ile Bakanlık ve Türk Tarih Kurumu Başkanlığının proje destekleri doğrultusunda 2021 yılı itibarıyla “Ardanuç-Gevhernik Kalesi Kazısı” çalışmaları başlatılmış ve uzun yıllar devam etmesi beklenmektedir. Bu arkeolojik kazı sayesinde, yeni sikkelerin yanı sıra darphanenin de tespiti konusu ayrı bir öneme sahiptir. Makale metninde görüleceği üzere, Ardanuç kent merkezine 24 km uzaklıkta bulunan Gümüşhane köyü sınırları içerisinde Osmanlı döneminde işletildiğini tespit edilen maden galerileri ile bu saha içerisinde yer alan yıkılmış bir mimari yapının tam olarak ne amaçla yapıldığı şu aşamada söylenemese de, darphaneye ilişkili olabileceği tahmin edilmektedir. Hemen bu yapı kalıntısının yanındaki dere yatağında yapılan gözlemlerde, siyah renkli maden cürufalarına ait bolca kalıntıya rastlanmıştır.

Sonuç

Ardanuç Kalesi'nin siyasi yönden önemli bir yönetim merkezi olmasının yanı sıra, gümüş ve altın maden yataklarına da sahip oluşunun, sosyokültürel ve özellikle ticari açıdan kentin gelişmesine imkân sağladığı anlaşılmaktadır. Osmanlı öncesinde burada bir darphanenin olup

olmadığı konusunda bilgi bulunmamaktadır. Ancak, 1551 yılında Osmanlıların eline geçen Ardanuç'ta çok kısa bir süre içerisinde az da olsa sikkenin basılmış olduğu dikkatlerimizden kaçmamaktadır. Gürcü araştırmacı M. Anatadze, Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait Ardanuç darplı sikkeyi yorumlarken, Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıktığı 1520 tarihini esas alarak Ardanuç'un 1551 yılından önce Osmanlıların eline geçmiş olabileceği fikrini ileri sürmüştür (Anatadze, 2008). Ancak sikkelerin sadece padişahın tahta geçişi sırasında bastırılmadığı, saltanatın çeşitli dönemlerinde yeni bir tarih kullanılmadan darp edildiği de bilinmektedir. Yani, Ardanuç darphanesinde Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1551 yılından önce sikke basımı olmamış ancak sikkelerde tarih olarak tahta çıkış tarihi olan 1520 kullanılmış olmalıdır. Ardanuç darphanesinde 1551 yılı sonrasında başlayan sikke basımı II. Selim zamanında yoğunluk gösterdiği izlenmektedir. II. Selim sonrasında yönetimde bulunan III. Murad Dönemi'ne ait elimizde Ardanuç darplı sikkenin bulunmayışının cevabı henüz bilinmezken, hemen sonrasında III. Mehmed Dönemi'nde tekrar sikke basımına başlandığı görülmektedir. III. Mehmed sonrasında muhtemelen kısa süreliğine de olsa Safevilerin Ardanuç darphanesini işlettikleri düşünülmektedir. Metinde yer alan Osmanlı arşiv belgesinde, 1850'li yıllarda buradaki maden üretiminin zarar ettiği gerekçesiyle kapatıldığı görülmektedir. Bu durumda, III. Mehmed sonrasında herhangi bir sikke basılıp basılmadığı konusu da şimdilik gizemini korumaktadır. Arkeolojik kazısı 2021 yılından beri devam eden bu alandaki çalışmalar sırasında hem darphaneye hem de farklı sikke örneklerine ulaşılması ümit edilmektedir.

Extended Abstract

Ardanuç, which is one of the districts of Artvin today, is 39 km away from the city center and consists of 49 villages and 1 central neighborhood. The district center, with an area of 989.000 m², is concentrated on a flat area on the left bank of Ardanuç Stream, at an altitude of 500 m. Ardanuç district is surrounded by Artvin Center and Şavşat districts, as well as Erzurum, and Ardahan provinces. The district, located on the historical Batum-Ardahan road route; Apart from Artvin Central district, there are direct road connections with Şavşat district, Ardahan province and Erzurum-Olur district. Ardanuç, whose history goes back to the First Ages, attracted attention especially in the Middle Ages as the kingdom center of the Christian Bagratians (Tao-Klarceti).

Artvin region, which was the scene of the raids of Muslim Arabs at the beginning, encountered Turkish-Islamic raids during the Great Seljuks (11th century). However, during the reign of the Anatolian Seljuk Sultan Alaaddin Keykubad (1220-1237), it is seen that a part of Artvin was dominated and in parallel, the political activities of the Georgian origin rulers in the region decreased. Immediately after this period, the Mongol invasion took place and the Ilkhanate took the place of the Seljuks in the region. Subsequently (1268), the rule of the Çıldır (Samtshe-Saatabego) Atabeks affiliated to the Ilkhanate began in Artvin and its environs. This situation, 14-16. It continued with some disruptions in the time of the Karakoyunlu, Timurid, Akkoyunlu and Safavids who dominated the region between the 17th and 16th centuries. Ottoman domination (1465), which started in the region with the capture of Arhavi-Hopa during the principdom of Yavuz Sultan Selim in Trabzon; It was finalized during the reign of Suleiman the Magnificent. Thus, political unity and integrity was achieved in the region.

After the expeditions of Erzurum Governor Dulkadirli Mehmed Han in 1537 and Vizier Ahmed Pasha in 1549 during the reign of Suleiman the Magnificent, Ardanuç Castle, which was the administrative center of the Christian Georgian Atabeks, was conquered and the Ottoman Empire was conquered by the campaign of Erzurum Governor Iskender Pasha on 13 June 1551, the administration continued uninterruptedly until 1878. While Ardanuç was under Ottoman rule; It was governed as a Sanjak, which was affiliated with provinces such as Erzurum, Çıldır (Ahıska), and Kars.

Coin is an Arabic word derived from the Greek word 'nomos'. Coins are defined as round metal pieces with predetermined weight and dimensions, information, and symbols of the authority that struck them. Coins were found by the Lydians, an Anatolian civilization, in the middle of the 7th century AD in order to facilitate the commercial life that developed after the settled life of humanity. It is known that the first coin samples were small in size, made of electron material and then turned into bronze, and were shaped in the city-states of the Ionia (Aegean) Region. Coinage, which spread from Anatolia to various parts of the world, started to be produced and used by all states over time. First of all, trade was made with the exchange method, that is, barter (barter/barter), and then it started to be done with coins. The printing of coins, which continued until the 17th century, continued after the production of paper money.

The name mint is derived from the combination of Arabic 'darp' and Persian 'hane'. There is not enough information about how the mints worked or operated in the Ottomans. However, it is thought that the first mints were simple type buildings. In these structures, production was made with hand hammer, mechanical printing, and endulum automatic printing techniques.

It was determined in which publications the coins minted in the Ardanuç mint were included in the beginning. After the literature review, Ardanuç coins in the hands of collectors were tried to be determined. In the light of data obtained, epigraphic resolution and drawings of the coins were made. By explaining their historical and artistic values, the importance of both the works and Ardanuç was emphasized.

There is no information about the existence of any mint in Ardanuç before the Ottoman period. However, the existence of valuable mineral deposits in Ardanuç reminds us that this issue should be considered. It is an important issue here that gold coins were first printed during the reign of Suleiman the Magnificent. II. Coin minting increased during the reign of Sultan Selim. On the other hand, III. The fact that no coin samples have survived from the period of Sultan Murad shows that research needs to be deepened.

As a result of the long-term studies carried out in Artvin, limited information has been obtained about the mint here and the coins produced in this mint. The reason for this lack of information; The fact that the Artvin Museum was established in 2021, the absence of collectors operating in and around Artvin, and the inadequacy of archaeological excavations can be shown. When the domestic and foreign coin collections that have been reached are researched; Ardanuç minted works in chronological order by Suleiman the Magnificent (1520-1566), II. Selim (1566-1574) and III. It is seen that it was produced during the reign of Mehmed (1595-1603). It is determined that these samples were obtained from valuable metals such as gold and silver. It is thought that Ardanuç minted coins can be reached with new research and examinations to be made in domestic and foreign coin collections.

Teşekkür Beyanı: Makalenin hazırlık ve yazım aşamasında desteklerde bulunan Dr. Öğr. Üyesi Turgay Beyaz'a, Dr. Öğr. Üyesi Ufuk Elyiğit'e, Öğr. Gör. Yunus Emre Aytekin'e, Gürcistan'dan Beburî Gazalaşvili'ye, Gürcistan Ankara Büyükelçisi Sayın Giorgi Janjgava'ya, Dr. Feyza Akder'e, Yapı Kredi Bankası Müze Müdürü Nihat Tekdemir'e, Doç. Dr. Hasan Buğrul'a, Dr. Öğr. Üyesi Nükhet Kalender Eltut'a, Mimar S. Nagehan Aytekin'e, doktora öğrencileri Erdal Elmas, Muhammed Enes Canöz, Mustafa Kaya, Gülcan Özbek, Hüseyin Şan ve Şirvan Kılıç'a, Gümüşhane köyü muhtarı Cafer Solmaz ve Talat Temel'e, özellikle sikkelerin okuma ve düzenleme işini yapan doktora öğrencimiz Emre Günay'a ayrı ayrı teşekkür ederim.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti hâlinde Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Ethical Approval: The author declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the case of a contrary situation, Artvin Coruh University International Journal of Social Sciences has no responsibility, and all responsibility belongs to the study's author.

Kaynakça

- Anatadze, M. (2008). Ardanuç darphanesi. *Pirosmani Dergisi*, 4, 53-54.
- Ayan, E. (2009). Sultan Alparslan'ın ermeni-gürcü siyaseti. *Karadeniz Dergisi*, 2, 9-28.
- Aydın, D. (1998). *Erzurum beylerbeyliği ve teşkilatı kuruluş ve genişleme devri (1535-1566)*. Türk Tarih Kurumu.
- Aytekin, O. (2021). Tarihi Ardanuç Kalesi'nin (Adakale/Gevhernik) Osmanlı dönemi mimari yapılaşması hakkında özgün tespitler. M. S. Bilgin (Ed.), *Artvin tarihi İlk Çağ'dan 1918'e içinde* (s. 179-215). Akçağ Yayınları.
- Badem, C. (2018). *Çarlık yönetiminde Kars, Ardahan, Artvin 1878-1919*. Aras Yayıncılık.
- Bayram, E. (2021). *Bilecik Müzesi'ndeki Osmanlı dönemi sikkeleri*, [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ordu Üniversitesi.
- Bilgin, M. (2010). *Doğu karadeniz*. Ötüken Neşriyat.
- Brosset, M. F. (2003). *Gürcistan tarihi (Eski çağlardan 1212 yılına kadar)*, (Hrand D.Andreasyan, Çev.). TTK Yayınları.
- Buba, K. Goça, S. (2018). *Tao Klarceti tarih ve kültür araştırmaları*. Şota Rustavelli Milli Bilim Vakfı Yayınları.
- Çapa, M. (2012). Milli mücadele döneminde Artvin. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 13, 119-130.
- Damalı, A. (2010-2014). *Osmanlı sikkeleri tarihi*. (c. 1-9). Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Dayı, D. E. (2002). *Milli mücadele'de Elviye-i Selase/üç sancak meselesi (Kars, Ardahan, Batum)*, *Türkler Ansiklopedisi*. (c. 16). Yeni Türkiye Yayınları.
- Denker, A. C. (2006). *Birinci dünya savaşında teşkilat-ı mahsusa*, Arma Yayınları.
- Eğilmez, S. (2002). Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan'ın kafkasya politikası. *Türkler Ansiklopedisi*. 4, 705-712.
- Ertem, R. (1985). *Türk silahlı kuvvetler tarihi Osmanlı devri 1877-1878 Osmanlı-Rus harbi kafkas cephesi harekati*, c. II. Genelkurmay Basımevi.
- Erüreten, M. (1985). *8 nadir akçe*. Türk Nüvizmatik Derneği Yayınları. 22-24.
- Goron, S. (2003). The coinage of safi I (AH 1038-1052), *Oriental Numismatic Society*, 176, 28-33.
- Gümüş, N. (2000). *16. asır Osmanlı-Gürcistan ilişkileri*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.

Atıf / Citation: Aytekin, O. (2023). Osmanlı Dönemi'nde Ardanuç darphanesinde basılan nadir sikke örnekleri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 132-156. DOI: 10.22466/acusbd.1273992

Hamidi, H. (2003). Oriental numismatic society. *Newsletter No.176*. 1-34.

Kırzioğlu, M. F. (2008). Ahıska-Ardahan-Artvin ve Oltu'da Hıristiyan atabekler hükümeti (1268-1578). *Bizim Ahıska Dergisi*, 1, 11-12.

Kudava, B. ve Saitidze, G. (2018). *Tao-Klarceti tarih ve kültür araştırmaları* (H.Çelik, K.Ruhi, Çev.). Şota Rustaveli Milli Bilim Vakfı Yayınları.

Mari, N. (2012). *Şavşetsa da Klarcetşi mogzaurobis dğiurebi*. Şota Rustaveli Devlet Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, H. (2002). *Artvin tarihi*. Ajans Ege Matbaacılık Hizmetleri.

Özder, A. M. (1971). *Tarihte Çıldır atabeğleri ve torunları*. Erzurum.

Özkan, H. (2010). *Çoruh vadisi Gürcü kiliselerinin Türk sanatıyla benzerlikleri üzerine bir değerlendirme*. Geçmişten Geleceğe Yusufeli Sempozyumu Bildirileri. Artvin, Türkiye.

Pağava, M. (2016). *Et al Klarceti*. Batumi Şota Rustaveli Univesity Faculty of Humanities Center for Kartvelian.

Pere, N. (1968). *Osmanlılarda madeni paralar*. Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi A.Ş. Yayınları.

Safi, P. (2008). *19 ve 20. yüzyıl belgelerinde Artvin, göğe komşu topraklar*. Artvin Valiliği Yay.

Sahillioğlu, H. (1989). *Altın*. TDV Yayınları.

Sezen, T. (2017). *Osmanlı yer adları*. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Şengelia, N. (2016). *1574 Tslis Gürcistanis vilaietis didi davtari*. İv. Cavahişvili Sahelobis Tbilisis Sahelmtsipo Universiteti.

Taşkın, F. K. ve A. İ. (2019). 19. yüzyıl Artvin demografisi üzerine bazı değerlendirmeler. *Artvin Tarihi Araştırmaları*, 1, 120-145.

Tekin, O. (1998). *Eskiçağda para antik numismatiğe giriş*. Eskiçağ Bilimler Enstitüsü Yayınları, 1.

Yılmaz, H. (2019). Osman Gazi'nin 700/1301'de Yenişehir'de bastırıldığı üçüncü sikkesi. *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırma Dergisi*, 4, 81-120.

Yüçetürk, Z. (2020). 93 harbi sonrasında Artvin. *Karadeniz Araştırmaları: Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi (KARAM)*, XVII/65, 73-95.